

4. *Старостенко В.В.* Становление национального самосознания белорусов: этапы и основополагающие идеи (X–XVII вв.) / В.В. Старостенко. Могилев : МГУ им. А.А. Кулешова, 2001. 200 с.

5. *Забияко А.П.* История древнерусской культуры : учеб. пособие для средних художественных учеб. заведений и профильных школ / А.П. Забияко. М. : Интерпракс, 1995. 304 с.

6. История общественной и философской мысли Беларуси: Раннее и развитое Возрождение : хрестоматия : пособие /авт.-сост. В.В. Старостенко. Могилев: МГУ им. А.А. Кулешова, 2010. 332 с.

С.У. Андрыеўская (Наваполацк, Беларусь)

ТРАДЫЦЫІ ВЫХАВАННЯ І ПОБЫТУ ДЗЯЦЕЙ НА ТЭРЫТОРЫІ БЕЛАРУСКАГА ПАДЗВІННЯ І СУЧАСНАЯ СЯМ'Я

У артыкуле разглядаюцца праблемы захавання нацыянальных традыцый у сучаснаму грамадстве. Апісваюцца традыцыйныя сродкі і метады, прыёмы выхавання і сацыялізацыі дзяцей паводле матэрыялаў этналагічных даследаванняў аўтара, сабраных ў канцы XX ст. – пачатку XXI ст. Раскрываецца змест традыцыйных педагагічных уяўленняў адносна выхавання дзяцей на тэрыторыі Беларусі, у прыватнасці, характэрных для тэрыторыі Падзвіння. Паказаны змены, якія адбыліся ў сферы выхавання і побыце.

Ключавыя словы: *традыцыя, выхаванне, народная педагагіка, метады і сродкі выхавання, працоўнае выхаванне, сям'я, сямейныя традыцыі.*

На працэс захавання элементаў народных традыцый у выхаванні дзяцей моцна ўплываюць змены, якія адбываюцца ў сям'і. Калі для традыцыйнай сям'і беларусаў характэрныя ўстойлівасць, стабільнасць, высокая статусная роля сям'і ў жыцці кожнага чалавека, якая ў многім забяспечвалася ўстойлівасцю норм традыцыйнага права і сямейнымі традыцыямі, то для сучаснай сям'і характэрна павышаная аўтаномнасць асобы, высокая ступень матэрыяльнай незалежнасці партнёраў па шлюбе. Калі стратэгічнай лініяй выжывання традыцыйнай сям'і было зберажэнне ладу жыцця старэйшага пакалення, сацыялізацыя дзяцей у межах існуючых каштоўнасцяў, то ў сучаснай сям'і значны ўплыў на выхаванне дзяцей аказваюць грамадскае асяроддзе, сацыяльныя інстытуты адукацыі [1, с. 100].

Для разумення ўмоў сямейнага выхавання ў беларусаў важнае значэнне мае разгляд умоў побыту, асаблівасцяў харчавання, догляду дзяцей.

Народныя педагагічныя традыцыі беларусаў арганічна ўпляталіся ў сістэму ўзаемадзеяння традыцыйнага грамадства і навакольнага асяроддзя. **Народная педагагіка** – гэта сукупнасць ведаў і навываў выхавання, якая захавалася ў этнакультурных традыцыях, народнай паэтычнай творчасці,

устойлівых формах камунікацыі і ўзаемаадносін дзяцей з дарослымі і адзін з адным [2, с. 71].

Амаль кожны з даследчыкаў народнай педагогікі лічыць, што галоўным у выхаванні дзяцей у сем'ях беларусаў было працоўнае выхаванне. Пры гэтым, прывучэнне да працы пачыналася вельмі рана: спачатку гэта была дапамога ў хатніх справах, але у бедных сем'ях, каб пракарміць дзіця аддавалі ў «пастушкі».

Традыцыя аддаваць «у пастушкі» на тэрыторыі Падзвіння захавалася сярод бяднейшых шматдзетных сямей да 1-й пал. XX ст. Адна з рэспандэнтак (1934 г.н.) з Браслаўшчыны расказвала: *«А аднаго брата Янку да людзей аддалі ў сям'ю, авечак пасьціць. І кароў пасьціў, усіх... Далёка, аж ў Замошша, доўга ехаць па лесе. Вясной бацька адвезець, а як на зіму, то – забіралі... Сем гадоў было і авечак пасьціў і кароў...»*.¹ Калі хлопчыкі падрасталі, бацька браў іх на працу ў полі: яны павінны былі араць, касіць, баранаваць і г.д. Хлопчыкі, такім чынам, паступова прывучаліся да «мужчынскай працы», спазнавалі таямніцы добрага гаспадарання. Уплыў на іх бацькі станавіўся усё больш моцным, роля маці – змяншалася. Частай з'явай у пач. XX ст. для бедных, шматдзетных сямей на Падзвінні быў адыход дарослых нежанатых хлопцаў *«на заробкі»*. Аб гэтай з'яве неаднаразова ўгадвалі рэспандэнты.²

Дзяўчынка ў 6–8 гадоў разглядалася ўжо як памочніца ў доглядзе малодшых братоў і сясцёр. Да XXI ст. захавалася на Падзвінні прымаўка: *«Радзі спярша няньку, а потым – ляльку»*³ Важная жаночая справа – прадзенне даручалася дзяўчыцы, пачынаючы прыкладна з 8–10 гадоў. Спачатку дазвалялася прасці так званую «атропачную кудзелю». Больш тонкую і якасную «верхачысную кудзелю» пралі звычайна дзяўчаты 10–14 гадоў, і гэта быў іх асноўны абавязак [106, с. 195]. З 10–12 гадоў дзяўчаты садзіліся за ткацкі станок. Вось як успамінае навучанне ткацтву адна з рэспандэнтак: *«Матка, бывала, што сатчэ тое і носім. Мы тожа ткаць вучыліся і прасьці... Сначала паўсуkenнік рабілі, тады ўжэ кужаль. Кужаль дужа матка не давала. Не ўмелі, сама рабіла...»*.⁴

---

¹ Запісала Андрыеўская С.У. ад Этміновіч Я.І., 1934 г.н., в. Іказнь Браслаўскага раёна Віцебскай вобласці у 2011 г.

² Запісала Андрыеўская С.У. ад Міцкевіч Е.Д., 1937 г.н., в. Горкі Верхнядзвінскага раёна Віцебскай вобласці ў 2011 г.

³ Запісала Андрыеўская С.У. ад Антонавай Н.В., 1946 г.н., в. Перапечкі Верхнядзвінскага раёна Віцебскай вобласці ў 2011 г.

⁴ Запісала Андрыеўская С.У. ад Этміновіч Я. І., 1934 г.н., в. Іказнь Браслаўскага раёна Віцебскай вобласці ў 2011 г.

Калі ў кан. XIX ст. абавязкам кожнай дзяўчыны было наткаць сабе да вяселля «поўны кубел», то да 2-й пал. XX ст. гэты занятак знікае. Ва ўжытку шырока распаўсюджваюцца фабрычныя тканіны, што прыводзіць да заняпаду ткацтва. Аднак, акрамя гэтых заняткаў у вясковай дзяўчыны быў безліч іншых абавязкаў: праполка агарода, догляд за хатняй жывёлай, гатаванне ежы і інш. Уплыў маці на дачку з цягам часу толькі павялічваўся, паколькі дзяўчынку рыхтавалі, перш за ўсё, да сямейнага жыцця.

У 1-й пал. XX ст. важным заняткам для вясковай дзяўчыны была выпечка хлеба: *«Я яшчэ сама хлеб пякла сабе на свадьбу... Вот раньшэ нада было, каб дзежачка такая была для хлеба з крыжэкай. Ну, як мы пяклі... Бульбу пракруціш на машынке, тады туды мукі. Мука была іржаная. У дзежачку вады, мукі, бульбы. Замесіш. Малолі муку ўручную, на жорнах, дзержалі зярно, курам і свінням не кармілі... Пранікам малолі пшаніцу, дужа-дужа мякка і тады ўжо к празнікам самі пяклі дужа ўкусныя пірагі».*⁵

Увогуле, для традыцыйнага ладу жыцця на тэрыторыі Падзвіння характэрны падзел працы на мужчынскую і жаночую: *«Вот, пахаць, сеяць, касіць – гэта мужчынская работа. А вот пол памыць – гэта жанская работа... Што я магла рабіла, то я рабіла... Вот палоць, садзіць, сціраць, карову даіць, есьці варыць – гэта бабская работа... У нашай сям’і мальчыкі большэ з бацькам, а дзяўчаты большэ з маткай... Матка з узрослымі дзеўчатамі мыла бяльё. А старшыя браці з бацькам хадзілі касіць...».*⁶ Адпаведна, дзяўчынак больш прывучалі да жаночай працы, а хлопчыкаў – да мужчынскай. У беларусаў склалася дзве стратэгіі сацыяльнай адаптацыі для хлопчыкаў і для дзяўчынак – «школа мацярынства» і «школа пастухоўства» [3, с. 13].

Для тэрыторыі Падзвіння асаблівасцю з’яўляецца наяўнасць прадстаўнікоў розных канфесій (праваслаўныя, католікі і інш.), што спарадзіла талерантнае стаўленне да суседзяў-іншаверцаў, якое выхоўвалася ў дзяцей. Напрыклад, неаднаразова апытваемыя рэспандэнты падкрэслівалі, што іх сям’я не планавала працу ў рэлігійнае свята суседзяў іншай канфесіі, каб не пакрыўдзіць рэлігійныя пачуцці апошніх. Акрамя таго, частымі былі шлюбы паміж прадстаўнікамі розных веравызнанняў.

Трэба ўлічваць і размежаванне Падзвіння на ўсходнюю і заходнюю часткі да 1921–1939 гг. Моцная пазіцыя каталіцкай царквы на заходніх тэрыторыях да 1939 года адбілася ва ўспамінах рэспандэнтаў. Так, адна з жыхарак Браслаўшчыны ўзгадвае, што калі дзяўчына-каталічка выходзіла

⁵ Запісала Андрыеўская С.У. ад Федарэц Р.І., 1937 г.н., в. Зялькі Верхнядзвінскага раёна Віцебскай вобласці ў 2011 г.

⁶ Запісала Андрыеўская С.У. ад Аўсеенка Н.П., 1927 г.н., в. Нурава Верхнядзвінскага раёна Віцебскай вобласці ў 2011 г.

замуж за праваслаўнага, то ў *«касицеле званы званілі, нібыта па мёртвай»*.⁷ Увогуле, рэспандэнты-католікі часцей за рэспандэнтаў праваслаўнага веравызнання ўзгадвалі пра рэлігійнае выхаванне дзяцей ў іх сем'ях: *«Толькі помню, мама мне ўсё цвічыла, каб Богу малілася... А я не хацела, вот... Дык там, дзе мы жылі, разам “рускія” (праваслаўныя – аўт.) жылі, а рускія дзеці нам ніколі не гаварылі, што там іх вучаць... А нам кумуні нада было вывучыць. Я з сябрамі сваімі сабяруся, а яны не кажуць, што нешта вучаць, там кумуні ці што... Дык і мне не хацелася...»*.⁸

Для савецкіх часоў характэрна адмоўнае стаўленне дзяржавы да рэлігіі. Аднак, большасць рэспандэнтаў адзначалі, што ў сем'ях захоўваліся рэлігійныя традыцыі. Перш за ўсё, праявай захавання традыцый было імкненне большасці ахрысціць дзяцей (часам для гэтага ехалі ў іншы населены пункт, раён і г.д.), выканаць пахавальны абрад з запрашэннем святара. Дзіцячыя ўспаміны сучасных бабуль і дзядуль з'яўляюцца цікавай крыніцай, якая здольная раскрыць дадзены аспект.

Важным аспектам сацыялізацыі дзіцяці было ўключэнне яго ў сістэму роднасных адносін. Першымі асобамі, якія ажыццяўлялі маральнае, працоўнае, этычнае і іншыя віды выхавання былі маці і бацька. Аб ролі ў жыцці дзяцей напісана шмат. Этнаграфічны матэрыял з Падзвіння толькі падцвярджае існуючыя даследчыцкія абагульненні і высновы.

У рэальных бытавых умовах, характэрных для пачатку ХХ ст., даволі частымі былі сем'і з матчыхай ці вотчымам. Да гэтага прыводзіла высокая жаночая смяротнасць пры родах, цяжкая, знясільваючая фізічная праца для мужчын і жанчын у вёсцы, распаўсюджанне інфекцыйных захворванняў. Сярод апрошаных намі рэспандэнтаў, дзяцінства якіх праходзіла ў пачатку ХХ ст., нярэдка сустракаюцца такія, што гадаліся ў сем'ях з матчыхай ці вотчымам. Традыцыйна, да асобы матчыхі ў народнай культуры негатыўнае стаўленне (што замацавана ў казках, дзе матчыха прысясняе сірату). Аднак сярод рэспандэнтаў, апрошаных намі, не было заўважана негатыўнага стаўлення да матчыхі, яны ўзгадваюць пра яе без адмоўных эмоцый: *«Матчыха нас, як зараблялі, то і наказвала. Быў брацік у мяне маленькі. Нада было яго глядзець, пакуль матчыха карову доіць, у поле выганяць раннем... Яна мяна разбудзіла і пайшла. Яна прыйшла, а я сплю, а ён – плачыць... Ну, мне і папала... Вот як зарабляла... Якое маё дзецтва... А за стол усе садзіліся: што ейныя дзеці елі, тое і мы... Толькі тады не было*

---

⁷ Запісала Андрыеўская С.У. ад Шынкевіч А.І., 1951 г.н., в. Іказнь Браслаўскага раёна Віцебскай вобласці ў 2011 г.

⁸ Запісала Андрыеўская С.У. ад Усовіч А.Ф., 1936 г.н., в. Горкі Міёрскага раёна Віцебскай вобласці ў 2011 г.

чаго даваць...».⁹

У працэсе сацыялізацыі і выхавання дзяцей у беларускай сям’і разам з бацькам і маці вялікую ролю адыгрывалі іншыя прадстаўнікі роду: браты, сёстры, дзядулі, бабулі, цёткі, дзядзькі, пляменнікі і г.д. Дзякуючы наяўнасці радні дзейнічаў механізм замяшчэння ролевых функцый бацькоў (у выпадку іх смерці) іншымі роднымі. Ролю бацькі здольныя былі выконваць дзед ці дзядзька, а ролю маці – сястра, цётка ці бабуля. Аб гэтым нярэдка ўзгадвалі рэспандэнты: *«Родам я з дзярэўні тут недалёка ва Ушацкім раёне, радам тут. Мама мая памёрла, мне было 12 гадоў. Нас дваіх з сястрой узяла да сябе баба. А ў вайну бабіна хата згарэла, мы жылі ў баньке...»*¹⁰

Важную ролю ў выхаванні дзяцей адыгрывалі родныя бабуля і дзядуля. Дзядуля выконваў розныя дробныя работы па гаспадарцы, віў вяроўкі, плёў кошыкі, пасвіў скаціну і г.д. Каля яго завіхаліся дзеці, якія вучыліся майстэрству, слухалі розныя жыццёвыя гісторыі, казкі. Часта выхаваннем унукаў займалася бабуля, яна, па сведчанні этнаграфічных дадзеных, з большай увагай ставілася да ўнукаў, чым маці, занятая паўсядзённай працай. Пазбаўленыя большай часткі сваіх асабістых інтарэсаў, састарэлыя бабулі былі занятыя клопатам аб сваіх дзецях і асабліва, аб унуках [1, с. 169]. З 2-й паловы XX ст., калі вясковыя бабулі і дзядулі сталі атрымоўваць пенсію (а значыць, і матэрыяльную незалежнасць, ад працаздольных членаў сям’і), яны імкнуліся парадаваць унукаў не толькі сваёй увагай, але і падарункамі. Традыцыйнай для гарадскіх дзяцей на Падзвінні у канцы XX ст. стала праводзіць лета ў вясковых бабулі і дзядулі, дзе яны не толькі адпачывалі ў час летніх канікул, але і далучаліся да народнай культуры праз мову і сялянскі побыт.

Сацыяльныя сувязі адыгрывалі важную ролю у сацыяльнай інтэграцыі вёскі. На другой лініі роднасці знаходзіліся дваюрадныя браты і сёстры, дзядзькі, цёткі, пляменнікі і пляменніцы. У традыцыйнай сям’і прызнавалася роднасць траюрадных братоў, сяцёр, а таксама пляменнікаў і пляменніц [1, с. 169]. Ва ўмовах урбанізацыйных працэсаў другой паловы XX ст. цесныя сямейныя сувязі, характэрныя для традыцыйнага грамадства, разбураліся, найбольш істотнымі фактарамі для падтрымання роднасных сувязяў сталі такія, як ступень адлегласці, пачуццё прыязні ці непрыязні, асабовая несумяшчальнасць і г.д.

Гульня непарыўна звязана з этнічнай культурай. Нацыянальна-адметнае

---

⁹ Запісала Андрыеўская С.У. ад Лісоўскай М.М., 1925 г.н., в. Горкі Верхнядзвінскага раёна Віцебскай вобласці ў 2011 г.

¹⁰ Запісала Андрыеўская С.У. ад Кавалёвай А.А., 1938 г.н., в. Заазер’е Полацкага раёна Віцебскай вобласці ў 2011 г.

знаходзіць сваё адлюстраванне ў асаблівасцях стылю гульні, у спосабах яе вар’іравання, а таксама ў прыродазгоднасці гульніў, адпаведнасці гульніў прыродзе роднага краю [1, с. 202].

Гульня як сродак народнай педагогікі, пачынае выкарыстоўвацца з самага ранняга перыяду жыцця дзіцяці. Маці першая ажыццяўляе гульнівыя дзеянні з немаўляці, суправаджае іх прыгаворамі. Адначасова з гульнімай маці прагаворвала забаўлянку тыпу: «Кую, кую ножку, паеду ў дарожку...», ажыццяўляла фізічныя практыкаванні, гладзіла, злёгка стукала па ножках, калыхала дзіця. Такім чынам, дзіця адначасова чула родную мову, атрымлівала вопыт першых станоўчых эмоцый, а маці ажыццяўляла массаж цела немаўляці. Пачынаючы з 2–3 гадоў, дзеці пачынаюць імітаваць паводзіны дарослых у сваіх гульнях, выкарыстоўваюць у гульнях прыродны матэрыял.

Для 2-й паловы XX ст. характэрна страта гульнямі нацыянальных адметнасцей, інтэрнацыяналізацыя дзіцячых гульніў, асабліва ва ўмовах горада. Па-ранейшаму, дзеці актыўна выкарыстоўваюць прыродны матэрыял для гульніў. Гэта тэндэнцыя характэрна для ўсёй тэрыторыі Беларусі, у тым ліку і для Падзвіння.

Адносна дзіцячых цацак можна сказаць, што ў кан. XIX – пач. XX стст. на тэрыторыі Падзвіння шырока былі распаўсюджаны як цацкі для дзяцей, якія рабілі рамеснікі (разбярэ па дрэву, ганчары і інш.), так і цацкі, што выраблялі самі дзеці.

Аднак, па ўспамінах рэспандэнтаў, яшчэ ў 50-я гады XX ст. пакупная цацка была вялікай рэдкасцю для сельскіх дзяцей, а цацкі мясцовых сельскіх майстроў былі даступнымі і таннымі. Адна з рэспандэнтак ўзгадвае: *«Ездзілі па вёсках карабейнікі, яны сабіралі трапкі, металалом, паперу. За тое, што дзеці ім прыносілі гэта, яны давалі дзецям цацкі-свістулькі, ці бусы якія...»*.¹¹

Дзеці выраблялі цацкі і самі, з прыроднага матэрыялу: трэсак, травы, галінак дрэў і г.д., таксама ў якасці цацак выкарыстоўвалі прадметы дарослага побыту. Да кан. XX ст. самаробныя цацкі майстроў страцілі сваю гульнівую функцыю і ператварыліся ў сувеніры, паколькі, у побыце іх канчаткова выцеснілі прамысловыя вырабы. Цацкі беларускіх майстроў з гліны, дрэва, косткі, тканіны захоўваюцца, у асноўным, у музейных калекцыях. У сучаснасці на тэрыторыі Падзвіння дзіцячыя цацкі захоўваюцца ў многіх музеях: Нацыянальным Полацкім гісторыка-культурным музеі-запаведніку (93 адзінкі), Лёзненскім раённым ваенна-гістарычным музеі (58 адзінак) і інш.

---

¹¹ Запісала Андрыеўская С.У. ад Гердовай Л.М., 1940 г.н., в. Заазер’е Полацкага раёна Віцебскай вобласці ў 2011 г.

У традыцыйным грамадстве беларусаў існавала перакананне, што ўдзел дзяцей у некаторых абрадах каляндарнага цыкла неабходны з-за іх уласцівасці ўплываць на сілы і з’явы прыроды, ураджай, прыплод жывёлы. Месца і роля дзяцей у гэтых абрадах была дакладна вызначанай і абумоўленай іх сацыяльным статусам [4, с. 193]. Дзеці прымалі ўдзел як у каляндарных, так і сямейных абрадах.

У доглядзе дзяцей да ХХ ст. захавалася шмат вераванняў і забабонаў, звязаных са здароўем дзяцей. Напрыклад, шырока распаўсюджаны забароны, звязаныя з мыццём дзіцячага адзення напярэдадні рэлігійных гадавых святаў, каб не нанесці шкоды здароўю дзіцяці. Распаўсюджаны паказкі аб тым, што дзіця ў бацькоў нарадзілася калекам, бо хтосьці з іх працаваў у свята або захавалася перакананне ў тым, што малому дзіцяці могуць прынесці шкоду «чужыя» вочы г. д. Таму нават у ХХ ст. і ў пач. ХХІ ст. сустракаецца «уціранне» дзіцяці ад суроцаў падалом матчынага адзення. Іх перавага абумоўлена тым, што найважнейшай задачай бацькоў пасля нараджэння дзіцяці з’яўляецца захаванне яго жыцця і здароўя.

У ХІХ – пач. ХХ стст. смерць дзіцяці не была рэдкай з’явай, што кампенсавалася высокай нараджальнасцю. Таму, першачарговай задачай для бацькоў было хутчэйшае ўключэнне дзіцёнка ў «свет людзей», (пасля чаго смерць не ўспрымалася як нешта страшнае), на што і накіраваны былі традыцыйныя магічныя прыёмы, хрышчэнне і г.д. У сучаснасці ў сувязі з тым, што смерць дзіцяці з’яўляецца надзвычайнай з’явай, гэтая задача адыйшла на задні план і першачарговае месца заняла задача засцеражэння ад траўматызму і хваробаў.

З 2-й паловы ХХ ст. больш даступным для сельскага насельніцтва Падзвіння становіцца медыцынскае абслугоўванне, пашыраецца сетка аптэк і медыцынскіх устаноў: бальніц, фельдшарскіх пунктаў. Гэта прыводзіць да выцяснення з практыкі хатняга лекавання дзіцячых хваробаў магічнымі сродкамі. Часцей у хатняй практыцы лячэння звярталіся да медыкаментаў: *«Ай, бывае, захварэе... Укрываеш, націраеш шкінінам з салам»*.¹²

У канцы ХХ ст. адбываецца канчатковая страта пераемнасці магічных сродкаў лячэння дзяцей. Моцны ўплыў урбаністычнай культуры, сродкаў масавай інфармацыі, распаўсюджанне і даступнасць медыкаментаў прывялі да страты архаічнага пласта народнай культуры. Паступова паміраюць носьбіты народных практык, не знайшоўшы пераймальнікаў і паслядоўнікаў.

Такім чынам, традыцыйнае выхаванне дзяцей ўплецена ў само жыццё народа. На тэрыторыі Падзвіння найбольш распаўсюджаным сродкам і

---

¹² Запісала Андрэеўская С.У. ад Іўкінай В.Ц., 1932 г.н, в. Ізгародзішча Чашніцкага раёна Віцебскай вобласці ў 2011 г.

метадам традыцыйнага выхавання з'яўлялася праца. Широка на Падзвінні выкарыстоўваліся і этнакультурныя сродкі выхавання: прыказкі, прымаўкі, жарты, казкі, песні, звычаі, традыцыі. Умоўна можна вылучыць наступныя накірункі ў традыцыйным выхаванні на тэрыторыі Падзвіння: працоўнае, разумовае, фізічнае, маральнае, эстэтычнае, рэлігійнае выхаванне. Аднак, у рэальным жыцці гэтыя накірункі непарыўна звязаны і ўключаны ў побыт. Таму асноўнымі прынцыпамі сямейнага выхавання з'яўляюцца: цесная сувязь з жыццём, улік узроставых асаблівасцей, непарушнасць і пераемнасць выхаваўчага працэсу. Бадай, самымі моцнымі фактарамі, якія паўплывалі на знікненне традыцый, з'яўляецца ўрбанізацыя і культурная глабалізацыя сучаснага грамадства. У выніку палявых даследаванняў знойдзена шмат прыкладаў захавання старажытных прыёмаў і метадаў, сродкаў выхавання, догляду і лячэння дзяцей, забабонаў, павер'яў, рытуальных дзеянняў, якія практыкуюцца ў XX – пач. XXI ст., а вядомы яшчэ з кан. XIX ст.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Ракава Л.В. Эвалюцыя традыцый сямейнага выхавання беларусаў у XIX – XX стст. / Л.В. Ракава. Мінск : Бел. навука, 2009. 311 с.
2. Нездемковская Г.В. Актуальныя праблемы развіцця этнапедагогікі на сучасным этапе / Г.В. Нездемковская // Мир образования – образование в мире. Науч.-метод. журн. 2010. № 1. С. 66–73.
3. Якубінская А.Д. Традыцыйныя спосабы і сродкі сацыялізацыі дзяцей у беларускіх сялян у другой палове XIX – першай палове XX стагоддзяў: аўтарэф. ... дыс. канд. гіст.наук, 07.00.07 / А.Д. Якубінская ; БДУ. Мінск, 2009. 22 с.
4. Этнаграфія Беларусі: энцыкл. / рэдкал.: І.П. Шамякін (гал. рэд.) [і інш.]. Мінск : Беларус. сав. энцыкл., 1989. 575 с.

Н.В.Сівіцкая (Мінск, Беларусь)

БЕЛАРУСКІЯ НАРОДНЫЯ МЕТАДЫ НАВУЧАННЯ МОВЕ І ВЫХАВАННЯ КУЛЬТУРЫ МАЎЛЕННЯ

У артыкуле разглядаюцца метады навучання мове і культуры маўлення ў этнапедагагічнай стратэгіі беларусаў. Праведзены аналіз народных традыцый, якія з'яўляюцца вызначальнымі для выбару этнапедагагічных сродкаў, формаў і метадаў адносна суб'екта выхавання.

Ключавыя словы: *этнапедагагічная стратэгія, сацыялізацыя, культура маўлення, народная культура, народна-педагагічныя метады.*

Этнапедагагічная стратэгія беларусаў, пад якой разумеецца сінкрэтычная сукупнасць выхаваўчых прынцыпаў, формаў і метадаў у комплексе з